

HOOFSTUK 1

PROBLEEMSTELLING EN PROGRAM VAN STUDIE

1.1 INLEIDING

In hierdie hoofstuk gaan daar gekyk word na die betekenis van die begrippe in die titel van die werk. Die probleem wat in die verhandeling aangespreek word, sal geformuleer word en die program van studie sal bespreek word.

Die dowe kind is nie slegs ten opsigte van sy gehoor gestremd nie (Hugo 1987:3 ; Erasmus 1984:21 ; Mindel en Vernon 1987:23, 39, 78-80). Aangesien hy nie taal kan hoor nie, is die aanleer van taal (veral ten opsigte van abstrakte begrippe - "gevoelsbegrippe") 'n langdurige proses. Die dowe kind moet vanaf sy derde jaar in 'n kleuterskool geplaas word waar hy spesiale taalonderrig begin ontvang. Die kleutertjie begin konkrete taal aanleer, maar sukkel om homself affektief genuanseerd in taal uit te druk. Die dowe kind maak op sy ander sintuie staat om taal aan te leer en om uitdrukking te gee aan sy affektiewe betekenisgewing.

Vanweë die taalgestremdheid van die dowe kind beskik die jong dowe dikwels nie oor die nodige taalvaardighede om altyd uitdrukking aan sy gevoelens te gee nie, of om by wyse van taal sy betekenis te projekteer nie. Om ekspressie aan gevoelens te gee moet die dowe kind van ander wyses as taal gebruik maak, wat gestalte kan vind in tekeninge, modelle of speel. Deur die tekeninge, modelle of speel kommunikeer die kind met die volwassene en kan die volwassene die kind se betekenisgewing verstaan en dié kommunikasiewyse gebruik om die kind affektief te stabiliseer en sy affektiewe betekenis wysig. Dieselfde geld vir kognitiewe en sedelik-normatiewe betekenis.

1.2 BEGRIPSVERKLARING

Voordat daar gepoog sal word om die daargestelde probleem in oënskou te neem is dit nodig om eers 'n verklaring van die begrippe in die titel van die navorsing te doen.

1.2.1 KUNS

1.2.1.1 DEFINISIES VAN KUNS

In die literatuur word kuns soos volg gedefinieer:

- * "art: Craft or skill, especially human skill as opposed to the works of nature; collective term for a number of human activities requiring sensibility and imagination in addition to skill, esp. the so called fine arts of poetry, painting, sculpture, music, architecture...." (Brasier-Creagh en Workman 1982:50); en
- * "kuns,.....Elkeen van die vakke deur kunstenaars beoefen: die skone kunste, die beeldende kunste. Filmkuns. Boukuns." (Odendal 1981:625)

1.2.1.2 SINTESE

Kuns is die versamelnaamwoord vir skeppende aktiwiteite wat deur die mens gedoen word. Die aktiwiteite sluit in die skeep van beelde, musiek, dans en toneelspel. In baie gevalle is die doel van 'n kunswerk (bewustelik of onbewustelik) om 'n bepaalde gemoedstemming weer te gee of om 'n spesifieke boodskap oor te dra. Vir die skeep van 'n kunswerk word nie slegs vaardigheid vereis nie, maar ook fyngesoelheid en verbeelding.

Die klem in hierdie studie val op grafiese en beeldende kuns.

1.2.2 TERAPIE

1.2.2.1 HERKOMS VAN DIE WOORD "TERAPIE"

Die woord terapie kom van die Griekse woord "therapeuein" wat letterlik vertaal kan word as; om te versorg\om te dien as 'n dienaar (Flexner 1975:779).

1.2.2.2 DEFINISIES VAN TERAPIE

In die literatuur word terapie as volg gedefinieer:

- * "therapy: any procedure which serves to ease, to palliate, or to cure a disorder or personality maladjustment and which is administered by a professionally qualified expert" (Harriman 1980:202);
- * " therapy can be viewed as a special kind of learning that deals with a person's inner world and the immediate social world." (Dalley 1987:30);
- * "terapie: enige behandeling van 'n siekte of geestesgebrek hetsy deur middel van psigoterapie of mediese tegnieke." (Gouws, Louw, Meyer, en Plug 1979:305);
- * "therapy:treatment intended to cure." (Brasier-Creagh en Workman 1982:771);
- * "terapie: behandeling van siektes/kwale." (Odendaal 1981:1140); en

* "Psychotherapy is a formal process of interaction between two parties, each party usually consisting of one person but with the possibility that there may be two or more people in each party, for the purpose of amelioration of one of the two parties relative to any of the following areas of disability or malfunction or combination thereof: cognitive functions (disorders of thinking), affective functions (suffering or emotional discomforts), or behavioural functions (inadequacy of behaviour) with the treatment party having some theory of personality's origins, development, maintenance and change and some modality of treatment logically related to the theory, with the treatment party generally having professional and legal approval to act as a therapist." (Corsini 1984:1)

Vergelyk verder (1.2.4) vir die omskrywing van pedoterapie.

1.2.2.3 SINTESE

Uit die definisies in 1.2.2.2 kan afgelei word dat terapie gaan om hulpverlening aan 'n persoon in nood, hetsy ligaaamlike of geestelike nood. Terapie kan slegs deur 'n opgeleide persoon gegee word. Die term terapie sluit in psigoterapie, chemiese terapie, fisioterapie, pedoterapie, arbeidsterapie en mediese terapie. In Hoofstuk 3 sal terapie, in besonder binne die pedagogiese raamwerk, volledig bespreek word.

1.2.3 KUNSTERAPIE

1.2.3.1 DEFINISIES VAN KUNSTERAPIE

'n Aantal skrywers beskryf kunstherapie as volg:

* Kunstherapie: "Die deelname aan die beeldende kunste vir terapeutiese doeleindes. Die mikpunt is om vir die persoon geleenthede te skep om te sublimer, homself te distansieer van sy probleme en om sy selfagting deur middel van sy prestasie te verhoog. Soms verwys die term ook na dans- en musiektherapie." (Gouws 1979:167); en

* Die American Art Therapy Association (AATA) se amptelike definisie van kunstherapie is soos volg:

" Within the field of art therapy there are two major approaches. The use of art as therapy implies that the creative process can be a means both of reconciling conflicts and of fostering self awareness and personal growth. When using art as a vehicle for psychotherapy, both the product and the associative references may be used in an effort to help the individual find a more compatible relationship between his inner and outer worlds" (Coetzee 1986:49).

1.2.3.2 SINTESE

As daar gekyk word na die begrippe "kuns" en "terapie" kan daar tot die gevolgtrekking gekom word dat kunstherapie te doen het met hulp aan persone in affektiewe nood, waar daar gebruik gemaak word van 'n kunsvorm. Die terapeut kan enige vorm van die beeldende kunste of die uitvoerende kunste gebruik om hulp te verleen aan die persoon in affektiewe nood.

Daar word in die titel van werk geskryf dat die navorsing gaan oor "Kunsterapie met die dowe kind." Omdat daar hulp aan 'n kind verleen gaan word, moet daar binne 'n pedoterapeutiese raamwerk te werk gegaan word.

1.2.4 PEDOTERAPIE

Pedoterapie is spesifiek hulpverlening aan kinders. Daar word op 'n gestruktureerde en doelgerigte wyse met die kind met probleme gewerk. Omdat die kind in opvoeding is, word daar met die kind binne sy opvoedingsgesitueerheid bemoeienis gemaak. Pedoterapie is 'n opvoedings-aangeleendheid. Al die pedagogiese kategorieë word deur die terapeut gebruik as kriteria vir die herstel van die disharmoniese opvoedingsgebeure (Pretorius 1972:26).

"Pedoterapie is besondere gespesialiseerde opvoedingshulp waar die opvoedkundige-sielkundige die kind wat in sy opvoedingsituasie weens werklikheidskonstitueringsprobleme opvallend geword het, ortopedagogies steun.

Hierdie gespesialiseerde opvoedingshulp of pedoterapie is doelgerigte, beplande steungewing aan die afwykende, volwassewordingsgeremde kind om hom tot toereikende volwassewording te begelei" (Coetzee, 1992:1).

Omdat daar volwassenes in die opvoedingsituasie betrokke is, is dit ook die taak van die pedoterapeut om hulp aan die opvoeders van die kind te verleen. Die pedoterapeut verleen hulp aan die primêre- en sekondêre opvoeders ten opsigte van die opvoeding van die kind met probleme (Van Niekerk 1976:76).

Die doel van pedoterapie is die opheffing van die disharmoniese opvoedingsgebeure.

In Hoofstuk 3 sal daar in diepte gekyk word na pedoterapie.

1.2.5 DOOFHEID

’n Persoon is doof as hy so ’n ernstige gehoorverlies het dat hy nie sy gehoor as hoofkanaal kan gebruik vir die ontvangs van ander mense se spraak nie (Hugo 1987:2). Die meeste persone wat as doof geklassifiseer word het gehoorreste (in ’n meerdere of ’n mindere mate) waarmee hy byvoorbeeld die slag van ’n drom kan hoor. Die hoor van normale spraak is egter vir die dowe persoon nie beskore nie. Die gehoorverlies is so ernstig dat akoestiese hulpmiddels nie voldoende versterking aan die dowe persoon bied om gesproke taal toereikend waar te neem nie (Smuts 1980:1). Vanweë die feit dat doofheid ’n gekompliseerde gestremdheid is, is dit nodig dat dowe kinders spesiale onderrig in ’n skool vir dowe moet ontvang.

In Hoofstuk 2 sal die wêreld van die dowe kind in diepte bespreek word.

1.2.6 BEGRIPSVERHELDERENDE SINTESE: KUNSTERAPIE MET ’N DOWE KIND

Die Opvoedkunde-sielkunde vertrek vanuit al die deeldissiplines van Pedagogiek. Omdat Opvoedkunde-sielkunde nie ’n basiese wetenskap is nie, word die opvoedkundige-sielkundige genoodsaak om te konvergeer met ander wetenskappe. Die opvoedkundige-sielkundige kan bruikbare psigologiese handeling, psigoterapeutiese tegnieke en evalueringsmiddele ontleen vanuit die psigologie.

In die studie gaan daar besin word oor die bruikbaarheid van kunstherapie (’n psigoterapeutiese tegniek) as pedoterapeutiese tegniek, om die dowe kind met probleme te begelei tot oplossing van sy probleme (Van Niekerk 1978:1-10; Van Niekerk 1986:40-42).

1.3 MOTIVERING VAN STUDIE

Die dowe kind het intensiewe hulpverlening binne sy verswarende omstandighede van taalgeremdheid nodig. In Hoofstuk 2 word die verswarende omstandighede rondom die hulpverlening aan dowes breedvoerig bespreek. Daar is ongelukkig relatief min inligting beskikbaar oor pedoterapeutiese hulpverlening aan dowes. Dit is ongelukkig waar dat sommige hulpverleners en ander horende persone afgeskrik word deur die kommunikasieprobleem wat met gehoorgestremdheid gepaard gaan.

Probleme met die verwerwing van taal en die buigbare, vloeiende gebruik van taal het implikasies vir intellektuele- en sosiale funksionering; die sosiale stigma wat saam met die gestremdheid gaan vermeerder isolasie en beperk geleenthede vir interaksie en leer; en oorbeskerming kan lei tot 'n gevoel van persoonlike hulpeloosheid (Oblowitz, Green en Heyns 1991:27).

Van al die sielkundiges in Amerika is daar slegs 17% (die meeste van hulle is werkzaam by skole vir dowes) wat kennis het van dowes. Tagtig persent van die sielkundiges het al met dowes gewerk, maar het gesê dat hulle die werksveld as 'n probleem ervaar. Voorstelle wat gemaak is en kritiek wat deur die sielkundiges gelewer is, is die volgende (Gibbins 1989:95-96):

- * daar moet 'n spesiale kursus daargestel word vir sielkundiges wat van plan is om met dowes te werk;
- * daar is te min resente literatuur en navorsing op die gebied;
- * hulle het gesukkel om met die dowes te kommunikeer en ken nie gebaretaal (heelwat het 'n behoefte gehad aan gebare-opleiding) nie;

- * daar is min diagnostiseringsmedia wat werklik met vrug gebruik kan word met dowe persone of wat gestandaardiseer is vir dowes; en
- * weens kommunikasieprobleme is dit baie moeilik om terapeuties met dowes te werk.

Die navorser het uit ervaring agtergekom dat Suid-Afrikaanse sielkundiges dieselfde probleme ervaar wanneer hulle met dowes werk. Daar is slegs 'n paar sielkundiges in Suid-Afrika wat werklik spesialiseer om met dowes te werk.

Volgens Robert Gibson (vergelyk Coetzee 1986:45) is kuns, dans, drama en musiek modaliteite vir die ekspressie van menslike affek, en in die laaste paar dekades is hulle ingespan om geestesiekes te behandel. Die kreatiewe kunste lok response op die vlak wat die psigoterapeut wil hê dat die kliënt moet optree, meer direk en onmiddellik as enige van die tradisionele verbale terapieë. Kunsterapie openbaar die bewuste sowel as die onbewuste aan beide die kliënt en die terapeut.

1.4 PROBLEEMFORMULERING

Kan kunsterapie, as pedoterapeutiese tegniek, gebruik word om 'n dowe kind met probleme te lei tot:

- * opheffing van die simptoem;
- * affektiewe stabiliteit (betekeniswysiging);
- * 'n verskil in sy liggaamsbelewing;
- * verandering in sy stigting van verhoudings met maats en opvoeders;

- * die aanleer van vaardighede ten opsigte van leefwyses wat die kind kan gebruik in sy omgang met sy wêreld; en
- * versnelling van sy wording om sy wordingsagterstand in te haal.

1.5 HIPOTESESTELLING

'n Aantal skrywers beskryf hoe 'n hipotese gestel moet word (De Wet, Monteith, Venter en Steyn 1981:30-36; Smit 1983:20-23; Landman, Coetzee, Hill, Möller en Van Dyk 1983).

Die volgende navorsingshipoteses kan geformuleer word:

- * kunstherapie as pedoterapeutiese tegniek kan gebruik word om dowe kinders in affektiewe nood te begelei tot affektiewe stabiliteit;
- * deur van kuns gebruik te maak kan die pedoterapeut en die dowe kind (wat taalgestremd is) kommunikeer sonder dat die klem op verbale kommunikasie geplaas word;
- * in geslaagde pedoterapie met die dowe kind word die opvoedingsessensies verwerklik; en
- * kunstherapie kan met die dowe kind gebruik word om bepaalde verstelde betekenis te wysig.

Saamgevat kan die volgende oorkoepelende hipoteses geformuleer word. Kunstherapie met die dowe kind:

- * dien daartoe dat hy tot affektiewe stabiliteit begelei kan word, wat meebring dat hy sekuriteit beleef;

- * kan aangewend word om kognitiewe betekenis te wysig;
- * dra daartoe by om kommunikasie te bevorder en waardes oor te dra; en
- * versterk lewensvaardighede by die dowe kind, wat hom help om meer effektief in sy verswarende lewensomstandighede te funksioneer.

1.6 DOEL VAN STUDIE

Bennet en Desforges (Shipman 1985:109) lê klem op die implimenterbaarheid van navorsing in die praktyk. Die oorkoepelende doel van die studie, is om die implementeerbaarheid van kunstherapie as pedoterapeutiese tegniek met dowe kinders in die opvoedkundige-sielkundige praktyk na te vors.

Die fenomenologiese benadering sal in hierdie studie gevolg word.

Volgens Van Rensburg en Landman (1984:51) is die doel van 'n fenomenologiese studie die volgende:

- * opvoeding moet ontologies begryp word (die opvoeding en terapeutiese bemoeienis met die dowe kind moet na sy wese openbaar word);
- * pedagogiese essensies moet aan die lig gebring word (die essensiële van bemoeienis met die dowe kind moet na sy wese openbaar word);
- * kennis van essensies wat sin gee aan opvoeding (kennis van die wesenlike van die wêreldkonstituering van die dowe bevorder die geslaagdheid van terapie);

- * pedagogies betekenisvolle lewenswyses moet geopenbaar word (dit wat pedagogies-betekenisvol is moet aandag geniet, want terapie met die dowe is in wese opvoeding);
- * lewenswyses wat betekenisvol is vir behoorlike volwassewording moet ontdek word (terapie moet die dowe kind help om behoorlik volwasse te word in soverre sy beperkinge dit toelaat);
- * wyses van lewe wat kenmerkend is van die pedagogiese moet onthul word (die wêreld van die dowe kind is kenbaar aan bepaalde aangeleenthede wat kenmerkend is en in terapie aangespreek moet word); en
- * ontsluiting van die konkreet-betekenisvolle kenmerke van opvoeding (dit wat teoreties aan die lig gebring word, moet in die terapeutiese praktyk gestalte vind).

1.7 VERTREKPUNT

In die studie word daar vertrek vanuit 'n fenomenologies-pedagogiese perspektief.

Prinsloo (1982:83-83) noem dat die fenomenologiese benadering die verskynsel self tot spreke bring en in sy totaliteit beskou. Die verhouding van die mens en sy wêreld word hierby ingesluit. Fenomenologie word gekenmerk as 'n deduktiewe, eidetiese, intuïtiewe, beskrywende en gerigte wetenskap van die verskynsel soos dit is (Kockelmans 1987:22).

Van Rensburg en Landman (1984:50) beskryf fenomenologie soos volg: " 'n deurskouing van die werklikheid tot in sy diepste synsgronde sodat die essensiële, die universele of die radikale gesien, beskryf en uitgelê kan word."

Die terrein van die Pedagogiek is "die totaal van die opvoedingsgebeure soos dit 'n oorsprong in die verhouding tussen ouer en kind het en deur die skool as opvoedingsinstansie voortgesit word." (Prinsloo 1982:22).

Die veld van die Opvoedkunde-sielkunde is die disharmoniese in-beweging-gaan van die opvoedingsgebeure. Die opvoedkundige-sielkundige beskou die totale opvoedingsgebeure om te bepaal waar die essensies van opvoeding versteld of verskraald verskyn en rig hom op die regstelling van die probleem. Die kind word bestudeer as totaliteit in funksie.

Die vertrekpunt wat die dowe kind betref is die verwerkliking en beskouing van die pedagogiese essensies binne die beperkte wêreld van die dowe kind en hoe die dowe kind en sy opvoeders begelei kan word sodat die opvoedingsessensies optimaal verwerklik kan word.

1.8 PROGRAM VAN STUDIE

In Hoofstuk 1 is 'n uiteensetting van die onderwerp van die studie gedoen, 'n probleem is geformuleer, 'n werkbare hipotese is gestel, die doel van die studie is uiteengesit en die vertrekpunt van die studie is omskryf.

In Hoofstuk 2 word die fenomeen "doofheid" deur middel van literatuurstudie omskryf. Daar word ook na die opvoedingsnood waarin die dowe kind hom bevind gekyk.

Die studieveld van Hoofstuk 3 is pedoterapie. In Hoofstuk 4 sal kunsterapie as indirektiewe pedoterapeutiese tegniek aan die hand van 'n literatuurstudie beskou word.

'n Gevallestudie sal in Hoofstuk 5 gebruik word om die hipoteses wat in Hoofstuk 1 gestel is, te toets.

Hoofstuk 6 sal van die mate waarin die gestelde probleem opgelos kon word, beskryf. Aanbevelings sal ook in die hoofstuk gemaak word.

1.9 SAMEVATTING

Kunsterapie is 'n terapeutiese tegniek waar daar van 'n kunswerk gebruik gemaak word om die persoon in nood se probleem op te hef.

Die dowe kind is nie net gehoorgestremd nie, maar ook taalgestremd. Terapeutiese bemoeienis met die dowe kind word aansienlik moeiliker as gevolg van die komplekse aard van die gestremdheid. Dit wil voorkom asof daar slegs 'n paar sielkundiges is wat kenners van dowe kinders en terapie met dowe kinders is. Die navorser het bevind dat daar min literatuur bestaan waarin sielkundige bemoeienis met dowe beskryf word.

In hierdie verhandeling gaan daar op 'n fenomenologiese wyse deur middel van literatuurstudie en 'n gevallestudie gekyk word na die moontlikheid om kunsterapie, binne die Opvoedkunde-sielkunde, as pedoterapeutiese tegniek aan te wend. Daar is ook van veldstudies en onderhoude gebruik gemaak om inligting te bekom.